

Słownik pojęć logopedycznych (najczęściej występujących w opiniach logopedycznych)

Artykulacja (głosek) – wymowa głosek; sposób ruchów/ułożenie narządów mowy w trakcie wymawiania głosek.

Deformacje (głosek) – zniekształcenia wymowy głosek, niemieszczące się w normie artykulacyjnej danego języka. W polskiej normie wymowy nieprawidłowością jest np.: wymowa międzyzębowa (wysuwanie czubka języka między zębami, najczęściej spotykane głoski: s, z, c, dz, ś, ź, ć, dź, sz, ż, cz, dż, t, d, n, l, r), wymowa wargowa lub wargowo – policzkowa (gromadzące się powietrze w policzkach i/lub między wargami przy głoskach sz, ż, cz, dż), wibracja języczka podniebiennego (r), wymowa boczna (niesymetryczne ułożenie języka - może obejmować wiele głosek) i inne.

Echolalie – mimowolne, automatyczne powtarzanie dźwięków, wyrazów, fraz, a nawet całych zdań. Może występować od razu po usłyszeniu komunikatu lub nastąpić z odroczeniem (opóźnieniem) w czasie.

Elizje (sylab, głosek) – opuszczanie sylab/głosek w wyrazach, np.: *molot* zamiast *samolot*, *pasolka* zamiast *parasolka*, *yba* zamiast *ryba*.

Etiologia wad/zaburzeń mowy – przyczyny określające powstanie wad wymowy/zaburzeń mowy.

Fonacja – proces wydawania głosu z udziałem fałd głosowych w krtani, drgających pod wpływem wydychanego powietrza, przy udziale rezonatorów: jamy ustnej, nosowej i gardłowej.

Frenulektomia/frenotomia – zabieg polegający na przecięciu wędzidełka podjęzykowego lub wędzidełek warg. Podcięcia dokonuje się, w przypadku języka, w celu poprawy jego ruchomości, w przypadku warg – najczęściej w leczeniu stomatologicznym/ortodontycznym.

Kinestezja artykulacyjna – czucie ułożenia, napięcia mięśni narządów mowy, charakterystyczne dla poszczególnych głosek.

Logotomy – sylaby, zlepki głosek/sylab, niemających określonego znaczenia, wykorzystywane w terapii logopedycznej w ćwiczeniach prawidłowej artykulacji, głosu i dykcji.

Metatezy (syłab, głosek) – przestawienie kolejności sylab/głosek w wyrazie, np.: *pasarolka* zamiast *parasolka*, *kordła* zamiast *kołdra*, *lejeń* zamiast *jeleń*.

Neologizmy (dziecięce) – wyrazy tworzone przez dzieci w naturalnym procesie rozwoju mowy, na podstawie innych, znanych im słów, oznaczających zarówno rzeczy, jak i czynności, czy określenia, np.: *prasowak* – żelazko, *mazakować* – rysować mazakami, *radny* – radzący sobie (jako antonim słowa *bezzadny*). Dzieci często tworzą również neologiczne końcówki w odmianie wyrazów, w oparciu o znane im zakończenia, np.: *chlebu* – jak: domu, *samolota* – jak: buta, *lalków* – jak: domów.

Onomatopetje – wyrazy naśladowujące dźwięki z otoczenia (wyrazy dźwiękonaśladowcze). W procesie rozwoju mowy, dla małych dzieci są łatwiejsze do zrozumienia i wymówienia niż nazwy rzeczy, czynności, określeń czy emocji np.: głosy zwierząt, pojazdów, chodzenia, jedzenia, radości, zdziwienia itd. (np.: *hau*, *buu*, *tup tup*, *am*, *mniam*, *oooo?!*)

Opozycje głoskowe – głoski (zwykle pary głosek) różniące się pod względem brzmienia, miejsca lub sposobu artykulacji, np.: *k – t*, *l – j*, *r – l*, *sz – s*, *spółgłoski dźwięczne – bezdźwięczne*. Bywają mylone (zamiennie stosowane) przez dzieci, na etapie kształtowania się mowy i słuchu fonemowego, a także przez dzieci z wadami wymowy i zaburzeniami w rozwoju słuchu mownego.

Pierścień/zwieracz podniebienne – gardłowy – mięśnie podniebienia miękkiego, tylnej oraz bocznych ścian gardła górnego, biorące udział w oddzielaniu jamy ustnej i nosogardzieli podczas artykulacji.

Pionizacja języka – naturalne spoczynkowe położenie czubka języka na wałku dziąsłowym za górnymi zębami. Zmiana pozycji języka na pionową wynika z procesu rozwoju dziecka (zmiany anatomiczne – czynnościowe w obrębie jamy ustnej, wprowadzanie pokarmów stałych). Powoduje zmianę odruchu połykania na dojrzały, zwany również „dorosłym” (szeroki czubek i boki języka stykają się z górnymi dziąsłami i zębami, uniesiony pracą mięśni podżuchwowych naciska na podniebienie) oraz wpływa na kształtowanie się prawidłowej artykulacji. Proces pionizacji języka powinien zakończyć się najpóźniej do 3 r. ż.

Połykanie niemowlęce (typ niemowlęcy/infantylny) – ten typ połykania polega na poziomym, płaskim ułożeniu języka, który podczas połykania naciska na zęby, wsuwa się między dziąsła/zęby (czasami bywa również widoczny pomiędzy wargami), napinają się mięśnie okołowargowe. Przetrwający typ połykania niemowlęcego warunkuje powstawanie wad wymowy, wad zgryzu, może wpływać na jakość żucia.

Praksja oralna – umiejętność wykonywania celowych ruchów narządów mowy.

Skandowanie – mówienie z mocnym akcentowaniem kolejnych sylab w wypowiedzianych słowach (może występować przy niektórych zaburzeniach mowy lub być wynikiem nieprawidłowego uczenia mowy).

Śluch fonemowy – umiejętność pozwalająca różnicować głoski podobnie brzmiące, ale tworzące różne słowa, np.: *półka – bułka, kratka – klatka, zebra – zebra*.

Śluch fonetyczny – umiejętność pozwalająca różnicować głoski ze względu na sposób ich wymowy (wymowa prawidłowa a wymowa zdeformowana), np.: *s prawidłowe – s międzyzębowe, sz prawidłowe – sz wargowo – policzkowe, r prawidłowe – r języczkowe (francuskie)*.

Substytucje (głosek) – zastępowanie głoski inną, zwykle łatwiejszą, np.: *safa* zamiast *szafa*, *jajka* zamiast *lalka*, *lowel* zamiast *rower*.

Szereg ciszący/głoski ciszące – głoski ś (si), ź (zi), ć (ci), dź (dzi).

Szereg syczący/głoski syczące – głoski s, z, c, dz.

Szereg szumiący/głoski szumiące – głoski sz, ż (rz), cz, dż.

Uproszczenia zbiegów/grup spółgłoskowych – opuszczanie spółgłoski w słowach, w których występują dwie/trzy obok siebie, np.: *podnie/ponie* – *spodnie*, *łaka* – *ławka*, *lić* – *liść*.

Opracowała:

mgr Karolina Orłowska – Carmenate, logopeda w Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej w Końskich.

W opracowaniu wykorzystano:

Skorek Ewa Małgorzata „Oblicza wad wymowy”, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001,

Surowaniec Józef „Słownik terminów logopedycznych”, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 1992